

Onderzoek

Sanne F. Akkerman & Larike H. Bronkhorst

afdeling Educatie, Universiteit Utrecht. E-mail: s.f.akkerman@uu.nl.

Leren binnen en buiten de school: op zoek naar vrijheidsgraden

De veranderende maatschappij vraagt van scholen een heroriëntatie op hoe zij zich verhouden tot de buitenschoolse leefwereld. Leren vindt steeds meer ook buiten de school plaats. We weten echter nog nauwelijks hoe de relatie tussen het binnen- en buitenschoolse leven er voor leerlingen uit ziet, wat deze relatie betekent voor hun leren en daarmee dus ook niet wat precies het effect is van nieuwe verbindingsinitiatieven. In een door NRO gefinancierde studie hebben we systematisch gezocht naar al het onderzoek naar de relatie tussen schools en buitenschools leren dat vooral de afgelopen tien jaren is verschenen. Hiervoor hebben we de resultaten van 186 studies op een rij gezet.

We zien dat het onderwijskundige onderzoek aan het verschuiven is. Daar waar eerst vooral gekeken werd naar het leren in één omgeving (ofwel binnen de school ofwel in een specifieke omgeving buiten de school), zien we nu ook onderzoek opkomen dat kijkt naar het gelijktijdig participeren en leren in meerdere omgevingen. Daaruit blijkt dat de verbinding tussen de ene en de andere omgeving wel degelijk belangrijk is, vooral in termen van of en hoe een persoon continuïteit of discontinuïteit in het dagelijkse leven ervaart. Dit inzicht helpt ook bij het begrijpen van de verbinding tussen binnen- en buitenschools leren.

De toenemende kracht van buitenschools leren

Leerlingen hebben steeds meer mogelijkheden om allerlei vormen van zelfeducatie te doen. Dat doen ze online, bijvoorbeeld via YouTube of TED-talks, maar ook op andere manieren. De motivatie van leerlingen die we zien voor die vormen van leren, staat in contrast met de afnemende motivatie van leerlingen tijdens het formele onderwijs. Onderzoek laat zien dat dit verschil toegeschreven kan worden aan de intrinsieke motivatie van leerlingen en het levensechte karakter van het buitenschoolse leren.

Nu lijken scholen zich al lang bewust van de kracht van buitenschools leren en we zien ook pogingen om daarvan gebruik te maken. Zo hebben we het authentiek onderwijs zien opkomen, met als doel om lesinhoud, didactiek en leermiddelen een meer levensecht en betekenisvol karakter te geven en daardoor te verrijken. Hierin gaat het echter vooral om het 'naar binnen halen' van buitenschoolse elementen. De laatste tien jaren laten scholen zien dat ze onderwijs niet alleen willen verrijken, maar vooral willen verbinden aan het buitenschoolse leren en leven. Er lijkt een meer fundamenteel besef te ontstaan dat de ontwikkeling en het leren van leerlingen nu eenmaal in meerdere omgevingen plaatsvindt en dus ook de inzet van meerdere partijen vereist. Zo zien we in het primair en voortgezet onderwijs een verbreding van scholen, meest expliciet in het brede-scholenbeleid. Hierin werken verschillende actoren en instanties gericht met elkaar samen:

ouders, welzijnsinstanties, culturele en buurtinstellingen. In het beroepsonderwijs en het hoger onderwijs zien we verdere samenwerkingsvormen tussen educatieve en professionele instellingen ontstaan. De educatieve partnerschappen zijn meestal bedoeld om betere afstemming en aansluiting te realiseren of, in een intensievere vorm, ook gezamenlijk onderwijs- en leerarrangementen te creëren.

Continuïteit en discontinuïteit

De mate waarin leerlingen continuïteit ervaren tussen de verschillende omgevingen, is van invloed op het leerresultaat. Continuïteit heeft bij leerlingen vooral een positieve werking op schoolbetrokkenheid, interesseontwikkeling en motivatie om verder te leren. Het tegenovergestelde, een ervaring van discontinuïteit bij de leerling, gaat vaak gepaard met negatieve gevoelens en een groter risico op *disengagement* en schooluitval. Dit risico geldt vooral voor achterstandsleerlingen en talentvolle leerlingen, maar wordt ook gevonden

voor de gemiddelde leerling.

Op basis van een synthese van de onderzoeksliteratuur onderscheiden we vier typen situaties:

- vanzelfsprekende continuïteit;
- ontbrekende continuïteit;
- kansrijke continuïteit;
- bewuste discontinuïteit.

Bij *vanzelfsprekende continuïteit* bestaat er verbinding tussen het binnen- en buitenschoolse leren, zonder dat daar veel moeite voor wordt gedaan. Het onderzoek laat zien dat voor leerlingen leerprocessen niet beperkt zijn tot een omgeving. Zij combineren dan zelf al verschillende schoolse en alledaagse bronnen. Thuis en bij vrienden praten en denken ze door over onderwerpen die op school zijn behandeld.

Bij *ontbrekende continuïteit* is het tegenovergestelde aan de hand. Leerlingen hebben grote moeite met het leggen van verbindingen, met vaak negatieve gevolgen voor hun betrokkenheid bij school en hun leerproces daar. Dit komt vaker voor bij

leerlingen van minderheidsgroepen en achterstandsleerlingen. Voor hen kan de schoolcultuur erg verschillen van de cultuur thuis en in vriendengroepen.

Kansrijke continuïteit vindt plaats in een krachtige buitenschoolse setting. Bijvoorbeeld door een excursie in een natuurgebied, of door het doen van een stage. Zo'n omgeving wordt dan gebruikt om het schoolse leren te verrijken. Daarbij is het risico dat zo'n buitenschoolse setting te 'schoolse' wordt gemaakt, waardoor het door leerlingen niet meer als levensecht wordt ervaren.

Bij *bewuste discontinuïteit* zoeken leerlingen de verschillen tussen binnen- en buitenschoolse participaties juist bewust op. Bijvoorbeeld omdat zij een bepaald imago willen behouden voor vrienden, of omdat ze juist willen ontdekken wat het overschrijden van grenzen hen oplevert. Deze gevallen laten goed zien dat verbinding niet altijd wenselijk is voor een leerproces. Het zijn vaak de wat oudere en talentvolle leerlingen die discontinuïteit opzoeken. Verder is hierbij van belang, dat wat door de school en onderzoekers als 'binnenschools' of 'buitenschools' wordt gezien, door de leerling soms anders wordt ervaren.

De inzichten uit ons reviewonderzoek onderstrepen het belang om vanuit meerdere perspectieven naar het leren van leerlingen te kijken. Er zijn, zowel in onderzoek als in de inrichting van het onderwijs in de school, meer vrijheidsgraden nodig ten aanzien van wat onder 'leren' verstaan kan worden. Zodat andere contexten, zoals thuis, vrije tijd, werk en andere omgevingen waarin leerlingen leren, beter betrokken kunnen worden bij het leren op school.

Het onderzoek geeft op deze manier inzicht in de spagaat waarin het Nederlandse onderwijsveld lijkt te zitten. Enerzijds is er een sterke behoefte aan meer flexibilisering en aansluiting bij de individuele leerling, gekoppeld aan thema's als

adaptief onderwijs, inclusief onderwijs en gepersonaliseerd leren. Anderzijds is onderwijs nog steeds een instituut dat iedereen hetzelfde moet kunnen bieden aan iedereen. De school heeft een belangrijke kwalificatiefunctie en moet daarover ook verantwoording afleggen aan leerling, ouder, politiek en maatschappij. Dat werkt standaardisatie en een dominerende toetsingscultuur in de hand.

Gezien dit basale spanningsveld zal het zoeken naar meer vrijheidsgraden om met 'leren' om te gaan, waarschijnlijk nog wel even voortduren. Wij denken dat het belangrijk is om niet te snel tot oplossingen te komen door de ene ideologie tegenover de andere te plaatsen. In plaats daarvan valt er eerst nog veel te leren uit verbindingsopties die er al zijn. Er valt nog veel te onderzoeken aan de uitwerkingen die ze hebben op leerlingen, op leerprocessen, en wat het vraagt van leraren en andere actoren om verbinding, daar waar nodig en wenselijk, ook structureler te realiseren. ■

Wilt u als school meer inzicht krijgen in de binnen- en buitenschoolse interesses van uw leerlingen en de mate van verbinding? Voor een vervolgonderzoek is de Universiteit Utrecht nog op zoek naar scholen voor voortgezet onderwijs. Bent u geïnteresseerd, mail dan naar dr. Sanne Akkerman: s.f.akkerman@uu.nl.